

METODY KREATIVNÍHO UČENÍ

*Jak upoutat pozornost, aktivně
zapojit, vést diskusi, přiblížit
příběh, tvořivě pracovat s knihou
a textem ....*

Vladimíra Lovasová

Obsah

1 Možné přístupy k popularizaci beletrie	2
2 Principy a význam kreativního učení	2
3 Aktivizační postupy.....	3
4 Postupy vhodné pro začátek	4
5 Charakteristika problémového vyučování.....	5
6 Baterie problémových otázek.....	5
7 Progresivně stupňované problémové úlohy	6
8 Řízení diskusí - správné formulace a kladení otázek	7
9 Organizace diskusí	8
10 Skupinová vs. samostatná aktivita dětí a žáků	10
10 Situační metody	12
11 Inscenační metody.....	13
12 Specifické metody.....	14
13 Brainstorming	15
14 Náměty na práci s knihou	17
15 Příprava kreativního programu	19
16 Mapování mysli.....	20
17 Bariéry a podmínky kreativity.....	20
Literatura	22

1 Možné přístupy k popularizaci beletrie

Obecný cíl: motivovat děti a mládež ke čtenářství, seznámit je s prostředím knihovny

Dva přístupy

- Provést děti/ žáky celou knihou a vzbudit v nich zájem o podobné příběhy.
- Představit některé kapitoly, vzbudit zájem o rozuzlení zápletky a odkázat na dočtení.

Přestože by u žáků mladšího školního věku byla druhá varianta vzhledem k cíli podstatně účinnější, naráží na mnohá úskalí procesního i organizačního charakteru.

2 Principy a význam kreativního učení

Pojmy „kreativita“ a „učení“ spolu úzce souvisejí. Oba předpokládají tvořivého a svobodného ducha, motivaci, otevřenost k překračování vlastních limitů a jistot, vstup do prostředí s nejasným výsledkem, ochotu občas přijmout a zvládnout neúspěch.

Na význam pojmu „**kreativní učení**“ můžeme pohlížet dvojím způsobem. Může se jednat o nezvyklé způsoby učení, které kreativně připravil a navodil lektor/učitel, nebo jde o učení rozvíjející kreativitu. Obě hlediska se mohou i prolínat.

Rozvíjení tvůrčích postupů je jednou z důležitých předností tzv. zážitkového vzdělávání. Zážitkové vzdělávání pracuje s prožitkem jako prostředkem k ovlivňování žáka. Je založeno na aktivitě a proto se aktivní role lektora/knihovníka a žáka střídá a

prolíná. Lektor přestává být přenašečem garantované pravdy, ale občas ustupuje do role pozorovatele, aby žák mohl samostatně přijmout odpovědnost za výsledky svého učení. Jindy se ujímá role facilitátora, který vytváří prostor pro sdílení pocitů a otevřenou diskusi. Zážitkové vzdělávání vede k podpoře heuristického vyučování a aktivizačních metod.

3 Aktivizační postupy

Aktivizační metody = postupy, které naplňují výchovně-vzdělávací cíle prostřednictvím vlastní učební práce žáků/děti.

Význam aktivizačních metod

Používání aktivizačních metod přispívá k zábavnějšímu učení a k většímu zájmu o téma, z pasivních posluchačů vytváří aktivní spolupracovníky, rozvíjí kreativitu žáků, jejich zvědavost a pozitivní postoje ke škole a k učení.

Klasifikace aktivizačních metod

- PROBLÉMOVÉ VYUČOVÁNÍ
- DISKUSNÍ METODY
- HRY
- SITUAČNÍ METODY
- INSCENAČNÍ METODY
- SPECIÁLNÍ A DALŠÍ METODY

4 Postupy vhodné pro začátek

Musíme počítat s tím, že změnu prostředí žáci chápou jako výlet. Jsou proto hodně uvolnění, spontánní, roztěkaní, ukecaní atp. Budou zvědaví na nové prostředí, což jim bude rozptylovat pozornost. Než začneme prezentovat zvolenou knihu, musíme je trochu zklidnit. K tomu dobře slouží některá z technik mindfulness. „*Mindfulness – všímavost*“, věnovat pozornost přítomnému okamžiku.

Příklad:

„Posadte se na židle tak, ať je vám to příjemné a pojdme, budeme pozorovat. Potichu si prohlédněte vše, co vidíte okolo sebe. Neříkejte to, jen si prohlížejte, co vidíte. Pak zavřete oči a všimněte si, jak se vaše pozadí dotýká židle, nohy země. Všimněte si, jaké zvuky slyšíte. Všimněte si také, jakou vůni má tahle třída a jakou chuť máte teď v ústech. Nyní, když jsme si vyzkoušeli, že nám všechny smysly fungují, si můžeme začít povídat.“

Námět na úkol na pozornost z knihy Petry Braunové „Kuba nechce prohrávat.“

Přečtu vám úryvek (1. kapitolu) z knihy. Pozorně poslouchajte a na závěr ve dvojicích odpovíte na otázky v záznamovém listu.

Příklad otázek:

- *Jaké zvíře má babička?*
- *Kdo všechno hraje karty?*
- *Kolikrát po sobě děda vyhrál?*

Společné vyhodnocení a hlasování, kdo neměl ani jednu chybu.

5 Charakteristika problémového vyučování

Základem všech aktivizačních metod je problémové vyučování. Je charakteristické tím, že učitel nastoluje před žáky problém, jehož prostřednictvím vzniká potřeba něco nového pochopit a přemýšlet. Problémové vyučování je jednou z nejefektivnějších metod, které u žáků podporují rozvoj myšlení, schopnosti řešit problémy a překonávat obtíže. Od ostatních vyučovacích metod se liší především tím, že na začátku nemáme všechny potřebné informace k úspěšnému vyřešení problému. Prvky problémového vyučování lze do animačních programů zařazovat prostřednictvím problémových otázek a problémových úkolů.

6 Baterie problémových otázek

Problémové otázky jsou takové, které aktivizují myšlení.

*Proč ....? Jak bys vysvětlil...? Dokaž ...? Jak souvisí ...?
Čím se liší ...? Urči ...? Jaký je základní rozdíl ...? Co je příčinou ...?
Srovnej ... Popiš ... Které společné znaky ...? Jak lze použít ...?*

Námět na problémovou otázku z knihy Petry Braunové „Kuba nechce prohrávat.“

2. kapitola

- *Proč je škola povinná?*
- *Proč Sebatíán nepozdravil?*

7 Progresivně stupňované problémové úlohy

Kognitivní náročnost	Problémové úlohy
	Doplnit neúplný text. Uspořádat nezvyklé sestavení faktů a vytvoření celku. Najít a opravit úmyslnou chybu v zadání. Vyčlenit údaje, které do úlohy nepatří. Zodpovědět záporně postavenou otázku a převést ji na kladnou. Vymyslet větu, vyprávění, příklad, co řeší nějakou situaci. Vybrat správné řešení ze dvou, tří řešení. Pořídít důkaz k určité definici a uvést příklad na porušení této definice. Najít princip předloženého schématu. Navrhnout možná řešení určité úlohy. Objevit problém za spolupráce s ostatními žáky. Samostatně objevit problém, formulovat ho, hypotézy a zdůvodnit řešení.

Náměty na problémový úkol z knihy Petry Braunové „Kuba nechce prohrávat.“

1) Najděte chyby v textu: (každý sám)

Kluci nejdříve hráli „Člověče nezlob se.“

V poslední den školy babička uvařil krupicovou kaši.

2) Co to znamená „chovat se jako utržený z řetězu? – do pléna

8 Řízení diskusí - správné formulace a kladení otázek

Umění řídit diskusi spočívá ve správné formulaci a kladení otázek. Baterie různých typů diskusních otázek předkládají následující tabulky (Kotrba, Lacina, 2011, s. 124 -125).

• Základní rozdělení

Otázky	Princip použití	Příklad
uzavřené	existuje jen odpověď ANO nebo NE, popř. jen stručná odpověď – lze i hlasovat	„Je radioaktivita nebezpečná lidskému životu?“ - Je správné, že se kvůli Kubovi Johance smějí?
otevřené	vyžadují konkrétní názor, postoj a stanovisko, ale nelze na ně odpovědět jednoslovně	- Jaké lze hledat příčiny nástupu A. Hitlera k moci ve výsledcích 1. světové války?“ - Proč se Kubovi do školy nechce?

• Podle potřeby dynamiky skupiny

Otázky	Princip použití	Příklad
startující	otevírají diskusi	- Má kácení amazonských pralesů vliv na klima v ČR? - Je důležité umět prohrávat?
provokativní	pomáhají rozproudít nudnou diskusi	Existuje v ČR diskriminace?

		• <i>Dělá to pan učitel správně, nebo ne?</i>
přímé	zapojují i málo komunikativní žáky	• <i>Myslíš si, Alenko, že.....?</i> • <i>Ráda bych, aby se vyjádřili i ti, kteří dosud nemluvili...</i>
sugestivní	ovlivňují názor diskutujícího	• <i>Všichni se určitě snaží práci dokončit, že?</i>

• Podle zapojení kognitivních procesů

Otázky	Princip použití	Příklad
zjišťovací	cílem je vybavení si faktů a vědomostí	• <i>Kdo napsal dílo Bídníci?</i> • <i>Co je to paškál?</i>
na pozorování	navazují na předchozí sledování jevu, skutečnosti	• <i>Jak probíhá fotosyntéza?</i> • <i>Jak vypadají kontaktní čočky?</i>
problémové	mají hledat řešení stavu, situace, jevu	• <i>Proč se střídají roční období?</i> • <i>Proč Johanka proplakala dopoledne, když se nemohla dostat od tety?</i>
na posouzení situace	diskutující má posuzovat a vyvozovat souvislosti	• <i>Co by se stalo, kdyby byl Napoleon poražen u Slavkova?</i> • <i>Jak mohl Kuba dopadnout, kdyby...?</i>
rozhodovací	diskutující volí ze dvou nebo více možností	• <i>Bedřich Smetana se narodil v Litomyšli nebo v Litoměřicích?</i> • <i>Jakou zprávu byste chtěli slyšet nejdříve, dobrou nebo špatnou?</i>

9 Organizace diskusí

Vedle frontální diskuse s celou skupinou, např. při brainstormingu, lze diskusi zorganizovat různými způsoby.

• **Diskuse řetězová**

Popis: Lektor nastolí problémovou otázku a sdělí k její odpovědi své stanovisko. Další účastník lektorův názor shrne a přidá vlastní argument. Třetí člen řetězové

diskuse opět shrne a naváže, čímž dále diskusi rozvine. Vhodné pro žáky ZŠ.

Podmínka: dostatek času

- **Panelová diskuse**

Popis: V čele účastníků se nachází tzv. panel, složený z různých odborníků, kteří se vyjádří k dané problematice ze svého hlediska, načež začnou diskutovat mezi sebou a následně s celým plénem. Příklad, lze např. rozdělit žáky na zástupce dívek, zástupce chlapců, nebo podle zájmů: sportovec, muzikant, výtvarník, informatik....(Maňák, 1997).

- **Diskuse na základě tezí**

Popis: Prvním krokem je samostudium. Lektor samostatné výňatky z literatury. Smyslem této metody je (kromě samotné diskuse na dané téma) práce s textem. Lektor si připraví otázky, nebo někoho požádá o referát, po kterém následuje diskuse (Kotrba, Lacina, 2011).

- **Diskusní pavučina**

Popis: Žáci si do horní části papíru napíší otázku, kterou budou jako třída řešit. Pod otázkou si rozdělí list papíru svislou čarou na dvě části. V levé části budou shromažďovat argumenty „ano“, v pravé části argumenty „ne“. Každý žák vymyslí dva argumenty „ano“ a dva argumenty „ne“ k výše uvedené otázce a zdůvodní je. Poté si vymění názory se svým sousedem, a pokud ho některé z těch jeho zaujmou, opíše si je ke svým argumentům. Následně žáci utvoří čtveřice, ve kterých si vyměňují názory, případně obohacují své seznamy o nové argumenty. Následuje vyhodnocení v kolektivu. Žáci se rozdělí na dvě skupiny, jedna z nich zastupuje argumenty „ano“, druhá skupina argumenty „ne“. Skupiny sepíší své argumenty, prezentují je a poté je postupně obhajují pod tlakem připomínek druhé skupiny. Na závěr jsou žáci vyzváni, aby se rozhodli, zda chtějí zůstat ve skupině kmenové nebo změnili názor a chtějí přejít ke skupině druhé. Na závěr každý žák napíše, které stanovisko nyní zastává (Čapek, 2015, s. 47 – 48). Tento postup slouží ke vzájemnému ovlivňování myšlenek žáků a vytváření jejich struktury a lze jej aplikovat např. při rozvoji čtenářské gramotnosti žáků 2. stupně ZŠ, viz modelová hodina na Metodickém portálu RVP (Altmanová, Koubek, 2012). Opět to znamená vytvořit dostatek času.

- **Metoda sněhové koule** (snowballing)

Popis: Úkol nejdříve zpracovává jednotlivec. Poté žáci řeší úkol ve dvojicích, později ve čtveřicích a na závěr ve skupinách o osmi, tj. „nabalují“ se jako sněhová koule, když stavíme sněhuláka (Rohlíková, Vejvodová, 2012, s. 50). Výstupem diskuse musí být závěrečné zhodnocení. Všichni mají mít jasno, k čemu diskuse směřovala, co bylo vyvozeno. Přitom samozřejmě nemusí být konstatováno jediné řešení. Shrnutí a hodnocení buď provádí učitel anebo k němu vyzve žáky.

- **Diskuse od otázky k otázce**

Ve 4-6ti členných skupinách žáci na základě diskuse odpovídají na otázku napsanou na balícím papíru. Po zapsání odpovědi se celá skupina přesune k dalšímu balícímu papíru a posoudí odpověď předchozí skupiny a připojí vlastní odpověď. Tímto způsobem postupně odpoví na všechny otázky. Poslední skupina vývoj odpovědí prezentuje.

- **Kruhový rozhovor**

Každý se vyjadřuje k danému tématu tak dlouho, jak potřebuje. Když už nemá co říci, předá zvolený symbol (hračku, tužku, cokoliv) dalšímu v kruhu, aby bylo patrné, kdo má slovo. Žák může odpověď vynechat – řekne jen „vynechávám“. Rozhovor končí, když se všichni vystřídají, nebo když už nikdo nemá co říci. Volí se nejrůznější témata podle zaměření hodiny.

10 Skupinová vs. samostatná aktivita dětí a žáků

O tom, zda budeme zadávat aktivizační úkol jako samostatný nebo skupinový, rozhoduje více hledisek: rozvojový cíl, použitá metoda, povaha úkolu, čas, žakovská skupina a další.

Výhody skupinové práce:

- děti a žáky aktivizuje,
- minimalizuje ostych,
- více hlav, více ví,

- názorová konfrontace s lektorem je převedena na konfrontaci ve skupině,
- neumožňuje takový prostor pro předvádění se a blokování.

Nevýhody skupinové práce:

- Zvýšená potřeba času (rozdělení žáků, vyhodnocení skupinové práce),
- hluk.

Náměty na rozdělování do skupin

Do párů

- Do místnosti rozmístíme kartičky pexesa, každý žák jednu zvolí a najde protějšek. Toto schéma má mnoho analogií...
- Na prázdné kartičky napíšeme jména a příjmení slavných osobností. Vždy na jednu kartičku z páru křestní jméno a na druhou příjmení.
- Na prázdné kartičky napíšeme známé dvojice (Pat a Mat, Homer a Marge, Bob a Bobek atd.)
- Kupíme 2 různé balíčky bonbónů nebo jiných sladkostí. Každý hráč si buď vybere, nebo vylosuje jednu sladkost. A pak si najde zbytek parťáků.
- Nastříháme provázek na kousky odpovídající polovině účastníků. Zamotáme ho pod klobouk nebo čepici a necháme koukat jenom konečky. Dvojice se najdou.

Na skupiny

- Můžeme nechat děti, ať se rozdělí samy.
- Děti se postaví do řady buď úplně náhodně, nebo třeba podle abecedy. Pak je jednoduše rozpočítejte na 1-4, 1-5 atd. Kritéria můžete různě měnit: podle data narození, posledního písmena příjmení, telefonního čísla, počtu sourozenců, barev oblečení, barev vlasů, věku ....
- Na skupiny se lze rozdělit losováním z balíčku karet.
- Mohou losovat rozdílné pracovní listy.
- Dělení podle zájmů, např. které postavě byste se chtěl/a věnovat?
- Dělení podle názoru: Komu se to líbilo, postaví se vpravo, komu ne, zůstane sedět.

Abychom mohli prezentovaný příběh v knize současným dětem přiblížit, musíme jej propojit s jejich osobní zkušeností. K tomu dobře slouží využití prvků situačních a inscenačních metod, použití mentální mapy, brainstorming apod.

10 Situační metody

Cílem situačních metod je uvést žáky do situace, ve které se musí rozhodnout. Situace mohou být žákům a dětem zprostředkovány v textové podobě, jako vyprávění, audio/video nahrávka, na PC.... Všechny informace k řešení problému mohou žáci dostat, nebo si některé z chybějících musí sami vyhledat (Maňák a Švec, 2003).

Název	Popis
Metoda rozboru situace	<i>Žáci dostanou charakteristiku problémové situace. Analyzují podmínky a příčiny vzniku situace. Může být diskuse v plénu, usiluje se o jednoznačný závěr. Příklad situace k rozboru: Ronja posílá tajně jídlo Birkovým rodičům?</i>
Metoda konfliktní situace	<i>Řeší se dějově jednodušší spor (konflikt mezi lidmi). Diskuse nemusí vést k jednoznačným závěrům. Lektor nesmí dopustit domýšlení podmínek a neměl by hodnotit správnost řešení. Příklad situace: Ronju svedly bludičky a Birk jí pomohl. Když se probrala z omámení, vůbec na nic si nepamatovala a ještě Birkovi vynadala, že jí svedl z cesty.</i>

Metoda postupného seznamování	<i>Lektor sdělí stručnou zprávu (situaci). Žáci pomocí dotazů na konkrétní osoby získávají informace pro hlubší analýzu, stanovení příčin a navržení potřebných opatření. Na závěr následuje zhodnocení řešení, příčin a možností zabránění vzniku. Příklad zahájení: Ronja řekne Mattisovi: „Krást si můžeš co chceš, peníze i zlato, ale nikdy nesmíš ukrást člověka. Jinak už nechci být tvoje dcera!“.</i>
Metoda incidentu	<i>Informace jsou sdělovány postupně, ve stádiích. Předkládá se několik možných variant řešení a žáci rozhodují o optimálním. Formulace prvního zadání situace neobsahuje všechny nezbytné a důležité informace k případu.... Příklad situace: Mattis zajal Birka a Ronja mu che pomoci. Co může dělat?</i>

11 Inscenační metody

Cílem inscenačních metod je naučit se novým formám a způsobům chování (jednání) (Mazáčová, 2014, Lacina, Kotrba, 2011). Z tohoto důvodu jsou často označovány jako metody hraní sociálních rolí. Jejich nevýhodou je však to, že jsou náročné na čas a přípravu. Podle organizace lze rozlišovat tzv. strukturní inscenace, nestrukturní inscenace a mnohostranné hraní úloh .

- **Strukturní inscenace**

Jde o obsahové, verbální a afektivní ztvárnění role. Všichni dostanou popis výchozí situace, své role nebo úkolu. Tyto popisy jsou konkrétní, ale ne až na úroveň dialogů. Užitečné je rozdělit žáky na účinkující a pozorovatele.

- **Nestrukturní inscenace**

Inscenace má improvizovaný charakter a tím jsou kladeny vyšší požadavky na dovednosti žáků. Účastníci dostanou pouze výchozí situaci. Počet herců je malý (2 – 3 osoby). Trvání 5 – 20 minut.

- **Mnohostranné hraní úloh**

Všichni žáci jsou zapojeni do inscenace. Jsou rozděleni do skupin podle počtu rolí. Každý účastník zná pouze svoji roli. Po skončení hraní se výsledky projednávají v plénu. Pozn.: Výhodná by byla práce skupin v oddělených místnostech, pak má ale lektor menší přehled o průběhu tvorby inscenací. Nevýhodou je časová náročnost realizace a vyhodnocení.

Je jasné, že na využívání těchto metod nebude příliš času a také knihovník obvykle nezná cílovou skupinu, aby mohl posoudit, zda jsou na to žáci dostatečně zralí a zda to vztahy ve skupině umožňují. Přesto lze některé prvky inscenace (dramatizace) zařadit....

Náměty na použití při animaci knih Petry Braunové:

- *Ukažte, umíte koulet očima jako ten děda v příběhu. Pořádně zakoulíme očima.*
- *Zazpívejte „holka modrooká“.*
- *Udělejte 10 dřepů jako Kuba, když ho děda trénoval.*
- *Podejte si navzájem ruce jako kamarádi.*

12 Specifické metody

Specifické metody bývají cíleně zaměřeny na rozvoj samostatnosti, kooperace, odpovědnosti, tvořivosti a dalších žákovských charakteristik. V zásadě se jedná se o formativní cíle odpovídající výchovně vzdělávacímu prostředí ve škole. V rámci animačního programu v knihovně by však jejich naplňování nebylo reálné a nelze na ně ani aspirovat. Proto si z celé škály kategorií metod uvedeme jen některé, které by bylo možné v rámci různých modifikací uplatnit.

- **Snění o účelu**

Lektor vypráví příběh, který studenti poslouchají se zavřenýma očima. Následně rozmlouvají (píší) o zážitcích, které se jim v hlavě v průběhu vyprávění objevily.

- **Obrázky ze slov**

Žáci vyjadřují své myšlenky prostřednictvím obrázků, jednoslovných výrazů, písmen, popř. číslic.

- **Popisování**

Žáci popisují své zážitky a zkušenosti tak barvitě a výrazně, aby zaujali své posluchače. Používají různé zvuky, barvy.

- **Imaginace**

Imaginaci (tužku v mysli) lze využít při představování prostředí, pokud chceme děti a žáky provést líčením, či je to pro porozumění příběhu důležité. Děti a žáci si se zavřenýma očima představují to, co jim lektor popisuje. Zařazování imaginačních vstupů také působí motivačně a zklidňuje. Je to také jedna z metod, která je vhodná na úvod.

Ukázka z knihy Ronja dcera Loupežníka od Astrid Lindgrenové: Představte si, jak se Ronja toulá po lese, jak je to tam celé zelené, jaké jsou tam vysoké stromy a jak jimi prosvítá slunce, představte si, jak vypadají lesní skřítkové, jak se schovávají za keře..

13 Brainstorming

Základem brainstormingu je aktivita žáků. Ti mají za určitou dobu vyprodukovat co nejvíce nápadů. Důraz je položen na kvantitu, nikoli na kvalitu nápadů. Proto je nutné oddělit produkci od hodnocení a vyjadřování musí být stručné, slovem nebo jednoduchým slovním spojením. Teprve po uplynutí určeného času se nápady podrobují analýze, hledají se shodné, výrazně odlišné a zobecňují se. Brainstorming lze použít při práci ve skupině, ve dvojicích i individuálně (Gregorcová, 2008, s. 50).

Zásady brainstormingu
Princip zákazu kritizování.
Rovnost účastníků.
Princip úplné volnosti nápadů.
Princip kvantity před kvalitou.
Vzájemná návaznost – kombinace, asociace.
Princip ztráty autorského práva nápadu.
Pohodové, klidné prostředí.

Analogie brainstormingu

- Brainwritting

Jedná se o písemnou obdobu brainstormingu. Problém se analyzuje ve skupinách, řešení se píše, kolují. Vyhodnocení se provádí společně s učitelem.

- Phillips 66

Brainstorming určený pro větší počet žáků. Skupinky po 6, kde probíhá 6ti minutová diskuse. Vedoucí skupin se sejdou a diskutují. Závěrečné řešení opět provádí lektor.

Ukázka z knihy Ronja dcera Loupežníka od Astrid Lindgrenové: Vymyslete , co nejláznivější nápady na to, co má Ronja udělat, když Mattis zabil Birka.....

14 Náměty na práci s knihou

Jurčová předložila škálu námětů, jak tvořivě aktivizovat žáky při práci s knihou. Mnohé z nich by bylo možné využít při animačních programech.

- vytvořit titulky k příběhům, popisky k obrázkům, ilustracím.
- tvořivě dokončit započatý příběh (humorně, dramaticky, absurdně...).
- prožitou příhodu vyjádřit jako konfliktní situaci, jako pantomimu, jako komedii, jako komentovaný pořad v rozhlase...);
- tvořit slova, která vyjádří citové zážitky, činnost aj.
- utvořit co nejvíce synonym daného slova.
- vytvořit příběh z daného počtu slov, vět;
- vymyslet příběh k daným obrázkům;
- vymyslet příběh s použitím jednoslabičných (dvojslabičných) slov;
- vytvořit různé scénáře pro příběh, pro který mám stanovenou počáteční a závěrečnou situaci a osoby (Jurčová in Šikulová, Rytířová, 2006, s. 14).

Práce s textem

- Řízené čtení

Od lektora se žáci dozví název textu a mají hádat, čeho se text týká. Své nápady přednesou před ostatními a poté společně nebo individuálně text čtou. Podle lektorových otázek se přečtený text rekapitulován a nastupuje opět předvídání toho,

jak text bude pokračovat, co bude následovat. Při této metodě lze dobře využívat interaktivní tabuli (Kotrba, Lacina, 2011, s. 112).

- **Zpřeházené věty**

Žáci obdrží části textu, které nejsou v logické posloupnosti a mají za úkol je poskládat tak, aby dávaly smysl. (Kotrba, Lacina, 2011, s. 113).

- **Volné psaní**

Volné psaní žáků je určeno pouze námětem a omezeno časovým limitem. Lektor je může použít k opakování, či úvodu do nového. (Kotrba, Lacina, 2011, s. 113).

- **Pětilístek**

Stručné vystižení zadaného námětu, např. jako výsledek diskuse nad tématem (Altmanová, 2014 [online]).

Struktura pětilístku:

- 1) ..... TÉMA (PODSTATNÉ JMÉNO)
- 2) ..... DVOUSLOVNÝ POPIS – JAKÝ/JAKÁ/JAKÉ? (DVĚ PŘÍDAVNÁ JMÉNA)
- 3) ..... TŘI SLOVA – CO SE DĚJE? (SLOVESA)
- 4) ..... VĚTA O ČTYŘECH SLOVECH
- 5) ..... JEDNOSLOVNÉ SYNONYMUM PODSTATY

Příklad pětilístku na knihu Ronja, dcera loupežníka:

Ronja – fajn holka -- kamarádí s Birkem -- Děti vyřeší konflikt rodičů -- přátelství

15 Příprava kreativního programu

Při přípravě kreativního animačního programu knihovník prochází procesem, který lze rozdělit minimálně na čtyři fáze.

- **Fáze přípravy**

Fáze přípravy zahrnuje výběr vhodné knihy, její detailní prostudování, identifikace významu, prvků jedinečnosti, nalezení klíčových míst zápletky a definování úkolu/cíle. Dále je důležité se seznámit s možnostmi transferu významu knihy (metodikou), specifiky cílové skupiny a dalšími potřebnými informacemi.

- **Fáze inkubace**

Inkubace je převážně nevědomý proces směřující k řešení, i když se přímo problému nevěnujeme a děláme něco jiného. Mozek přesto podvědomě hledá vhodná řešení. Nalezení řešení také pomáhá odstup, který inkubační fázi provází. Každému může vyhovovat jiný průběh inkubace. Někomu pomáhá procházka, někomu návštěva galerie, rutinní práce atp. V každém případě je ale při tvůrčí činnosti důležité počítat s časem na inkubační fázi.

- **Fáze inspirace**

Inspirace znamená nalezení řešení. Jedná se o náhlý nápad na klíčový prvek, či postupnou plánovitou činnost, která jedince k řešení dovedla. Někdy bývá označována jako „aha efekt“. Je dobré si nápady zapsat a později je doplnit a dopracovat.

- **Fáze verifikace**

Ne vše, co vymyslíme, je nutně plně funkční, užitečné a zajímavé. Nápady musíme s odstupem kriticky zhodnotit.

16 Mapování mysli

Mapování mysli může být při přípravě kreativního animačního programu velmi užitečným pomocníkem. Myšlenkové mapy podporují paměť, rozvíjejí kreativitu, pomáhají při plánování, řešení problémů nebo jsou obecně průvodcem systematickým uvažováním, a to vše je právě to, co knihovník k sestavení zajímavého programu potřebuje.

Pravidla vytvoření funkční mentální mapy

- Mapu vždy začněte tvořit uprostřed na šířku položeného čistého papíru.
- Ústřední myšlenku vyjádřete obrázkem.
- Používejte barvy, inspirujte tím svůj mozek.
- K centrálnímu obrázku připojte hlavní větve, k nim větve druhé úrovně atd. Podpořte tak práci svého mozku s asociacemi.
- Větve zakreslujte jako křivky, nenudte svůj mozek! Rovné čáry působí stroze, nepřívětivě a mozek se nudí
- Pro zvýšení účinnosti a flexibility svých myšlenkových map používejte pro každou linku jen jedno klíčové slovo nebo jednoduché slovní spojení.
- Užívejte obrázky a symboly po celé ploše mapy, je to zábava. Bez obrázků mapa zůstává funkční, ale ztrácí část ze své inspirativnosti (Buzan, 2007, s. 20).

17 Bariéry a podmínky kreativity

Požadavek na kreativitu animačních programů může být u některých knihovníků spojen s negativními pocity. Může dokonce vzbuzovat určité obavy a evokovat více či méně věcné námitky. Mnohé z nich vychází z obecných bariér tvořivé činnosti.

- Vnější bariéry tvořivosti vyplývají z prostředí a kultury a mohou souviset s nedostatečnými podmínkami a zázemím, kulturní bariéry zohledňují zvyklosti a tradiční přístupy.
- Vnitřní bariéry tvořivosti odpovídají oblasti kognitivní, intelektové nebo emocionální. Vyjma spodní hranice hodnoty IQ vymezující normalitu však jednoznačná korelace mezi úrovní kreativity a stupněm inteligence v tradičním chápání prokázána nebyla. Co se týká emocionálních bariér určité souvislosti lze sledovat pouze u zvýšeně úzkostných a neurotických jedinců.

Osobnostní charakteristiky tvořivé osobnosti

Osobnostní charakteristiky tvořivé osobnosti zahrnují celou škálu povahových vlastností a rysů. Mezi ty nejdůležitější patří:

- zvědavost
- vyšší senzitivita
- tolerance nejednoznačností, složitostí a rozporností reality
- náklonnost ke hře, myšlenkové i předmětné hravosti
- odmítání konformismu a rutiny
- vysoká motivovanost a vytrvalost,
- pracovitost,
- smysl pro humor.

Usilovat o kreativní počiny znamená vstupovat do určitého rizika a to vyžaduje odvahu, která je přirozená pouze osobám přiměřeně sebevědomým a sebejistým. Proto je právě adekvátní selfkoncept považován za zásadní charakterovou vlastnost tvůrčí osobnosti.

Literatura

ALTMANOVÁ, Jitka, Alena HESOVÁ, Veronika SOVÁKOVÁ, Petr PECHA. Pětílístek [online]. Metodický portál RVP, 4. 2. 2014 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/18339/PETILISTEK.html>

BUZAN, Tony. *Mentální mapování*. Překlad Jiří Foltýn. Praha: Portál, 2007. 165 s. ISBN 978-80-7367-200-3.

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, 624 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

GREGORCOVÁ, Zuzana. Využití netradičních metod vo vyučování slovné zásoby. In MAREŠOVÁ, Hana a MACOUN, Tomáš (eds.). *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Sborník prací z mezinárodní konference konané ve dnech 12. – 13. 4. 2007 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc: PF UP, 2008, s. 46 – 52. ISBN 978-80-244-1947-3.

KOTRBA, T. - LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. Brno: Barrister & Principal, 2007. 188 s. ISBN: 978-80-87029-12-1

KOTRBA, T. - LACINA, L. *Aktivizační metody ve výuce - Příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister & Principal, 2011. 185 s. ISBN: 978- 80-87474-34-1

KOUBEK Petr, Jitka ALTMANOVÁ. *Diskusní pavučina - zaměřeno na sdílení* [online]. Metodický portál RVP, 31. 1. 2012 [cit. 2016-12-18]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/14945/diskusni-pavucina-zamereno-na-sdileni-.html/>

MAŇÁK, Josef. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 133 s. ISBN 80-210-1880-1.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, 219 s. ISBN 80-7315-039-5

MAZÁČOVÁ, Nataša. *Vybrané problémy obecné didaktiky*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 93 s. ISBN 978-80-7290-677-2.

ROHLÍKOVÁ, Lucie a Jana VEJVODOVÁ. *Vyučovací metody na vysoké škole: praktický průvodce výukou v prezenční i distanční formě studia*. Praha: Grada, 2012, 281 s. ISBN 978-80-247-4152-9.

ŠIKULOVÁ, Renata., RYTÍŘOVÁ, Vlasta. *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*. Praha Grada, 2006. ISBN 978-80-247-6537-2